

הבגדים המכבדים את האדם

וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחִיד לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: (שמות כח ב).¹

בְּהִרְאֵתוֹ אֶת עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֵת יְקָר תִּפְאָרֶת גְּדוּלְתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמָאתַיִם יוֹם: (אסתר א ד).²

וַיְהוֹשֶׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וְעָמַד לְפָנָי הַמֶּלֶךְ: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל הַעֲמָדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעַלְי וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאֵה הָעֵבְרָתִי מֵעַלֶיךָ עֹנֵךְ וְהַלְבֵּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת: (זכריה ג ג-ד).³

אסתר רבה פרשה ב – אחשוורוש מתפאר בבגדי הכהן הגדול⁴

"בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו" (אסתר א ד), דבית ר' ינאי וחזקיה תרויהוון אמרין: ששה ניסין היה פותח ומראה להן בכל יום.⁵ ... ר' לוי אמר: בגדי כהונה גדולה הראה להם. נאמר כאן: "תפארת גדולתו" ונאמר להלן: "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיד לכבוד ולתפארת" (שמות כח ב), מה תפארת האמור להלן בגדי כהונה גדולה, אף תפארת האמור כאן בגדי כהונה גדולה.⁶

אוצר מדרשים (אייזנשטיין) ילמדנו – החסיד שקיפל את בגדיו

בן סירא אומר: "הדר אלהים בני אדם והבגדים מכבדים האדם". מעשה בחסיד אחד כשהיה עולה מן השוק היה נוטל בגדיו ומקפלן. אמרו לו: כמה תלמידים יש לך, ועבדים ובני בית לקפלן. אמר להם: הבגדים מכבדים אותי בשוק, אף אני מכבד אותם בבית – "כִּי מְכַבְּדֵי אֶכְבְּד" (שמואל א ב ל).⁷

מסכת שבת דף קיג עמוד ב – בשבח וחיבות הבגדים

"וַתַּחַת כְּבוֹדוֹ יִקַּד יִקַּד כִּיְקוֹד אֱשִׁי" (ישעיהו י טז).⁸

¹ כך פותחת פרשת השבוע, לאחר אזכור קצר של שמן הזית למאור המנורה, בבגדי אהרן הכהן הגדול. ואם תאמר שהבגדים המיוחדים לכהן הגדול הם "לכבוד ולתפארת": המעיל, מצנפת, הצעיף, החושן והאפוד, באה התורה בהמשך הפרק ומתארת את ארבעת הבגדים הפשוטים של הכהנים ההדיוטות: כותונת, אבנט, מכנסיים ומגבעת, במילים דומות: "וּלְבָנָי אֶהְרֹן תַּעֲשֶׂה כְּתָנִת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אֲבָנִטִים וּמַגְבְּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת". אולי כבר מכאן אפשר לומר שכבוד ותפארת אינם בהכרח בריבוי ועושר הבגדים כמו בתחושת האדם הלוּבש את הבגדים, בחשיבות שהוא נותן להם ובאופן שהוא מקרין זאת על סביבתו. וכבר אמרו חכמים בגמרא סנהדרין פג ע"ב: "בזמן שבגדיהם עליהם - כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם". הבגד עושה את האדם.

² עוד "כבוד" ו"תפארת" במגילת אסתר כאשר אחשוורוש מבקש להראות לכל: "אֵת עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֵת יְקָר תִּפְאָרֶת גְּדוּלְתוֹ" (אסתר א ד). במרבית שנים שאינן מעוברות פרשת תצוה היא פרשת זכור וצמודה לפורים וכבוד ותפארת ישראל נושק לכבוד ותפארת אומות העולם וכבר ציינו חכמים את הכבוד והתפארת והשלטון שניתן למלכויות (כגון אסתר רבה ג א). ולכבודה של ארץ ישראל נזכיר עוד פסוק במקרא שמחבר "כבוד" עם "תפארת", ישעיהו ד ב: "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח ה' לְצַבִּי וּלְכָבוֹד וּפְרִי הָאָרֶץ לְגֵאוֹן וּלְתִפְאָרֶת לְפָלִיטֵי יִשְׂרָאֵל". ואנו ננצל את פרשת השבוע לדון בכבודם של הבגדים ואם נספיק, אולי גם בבגדיהם.

³ חלק משיבת ציון ושיקום היישוב בארץ בתחילת בית שני היה להעביר את "הבגדים הצואים" מעל הכהן הגדול ולחזור ולהלבישו "מחלצות" ולחדש את הכבוד והתפארת של בגדי הכהן הגדול של תקופת המדבר ובית ראשון (הגם שתפארת הבית השני לא חזרה לתפארת הבית הראשון וחסרו בו חמישה דברים: "אש וארון ואורים ותומים ושמן הקודש", ירושלמי הוריות פרק ג). בפורים שלפנינו בלוח השנה אחשוורוש מתהדר בבגדי הכהן הגדול ששדדו הבללים מבית המקדש, בחנוכה שמאחורינו (אך היסטורית באה לאחר פורים) אנו מעלים על נס את חידוש היישוב והמקדש של בית שני שסמלם הוא הלבשת יהושע הכהן הגדול בבגדי מחלצות.

⁴ ראו מהדורה מדעית ומחודשת של [מדרש אסתר רבה](#) במסגרת מפעל המדרש שליד מכון שכתור, ע"י יוסף תבורי וארנון עצמון.

⁵ ניסין הן אוצרות. ובנוסחאות אחרות: "תיסבריות". שישה אוצרות שונים במשך מאה ושמונים יום!

⁶ הנה יצאנו ידי חובה של הקשר בין פרשת השבוע וחג הפורים הממשמש ובא. בקטע שהשמטנו יש עוד דעות מה הכבוד והתפארת שהראה אחשוורוש למסובים במשתאותיו, אך קצרנו והתמקדנו בנושא שלנו. מחד גיסא, יש אולי כבוד בכך שאומות העולם מתפארים בבגדי הכהן הגדול, משמע שהם חושבים אותם לדבר חשוב. מאידך גיסא, המדרש בסוף מגנה את אחשוורוש על שימוש זה ואומר שם: "בין מדידה ובין לא מדידה, מתגלה בתצוקייה", שפירושו המילולי (בלי להתעכב על המילים הקשות) הוא: "מתקשט בנוצות לא לר". לעומתו, ראו הסיפור על הגר שביקש להיות כהן גדול משום שביקש ללוש את בגדיו המפוארים ששמאי דחה אותו והלל קרבו, גמרא שבת לא ע"א, בדברינו [הגר שביקש להיות כהן גדול](#) בפרשת במדבר.

⁷ נתפתח במעשה זה בחסיד שהיה מקפל את בגדיו בעצמו וממנו נפנה לנושא שלנו: הבגדים המכבדים או שמא הבגדים שהאדם מתכבד בהם. הביטוי כאן הוא "הבגדים מכבדים האדם". מה מקור הביטוי השגור בפי כל "הבגדים עושים את האדם"? יגענו ולא מצאנו ביטוי זה כלשונו במקורותינו ואפשר שהוא שאל מהמחזה האמלט של שייקספיר במילותיו של פולוניוס לבנו לארטס להקפיד בלבושו, בפרט כשהוא מפליג לצרפת שם אנשים שופטים אחרים עפי' לבושם. ואלה מילותיו: Costly thy habit as thy purse can buy, But not expressed in fancy—rich, not gaudy, For the apparel oft proclaims the man, And they in France of the best rank and station, Are of a most select and generous chief in that".

⁸ פסוק זה הוא בנובאת ישעיהו על אשור אשר בתחילה: "הוֹי אֲשׁוּר שִׁבְט אֲפִי וּמִטָּה הוּא בְּיָדֶם זַעֲמִי", אבל כאשר אשור מתגאה: "הִיתְפָּאָר הַגְּרֹוֹן עַל הַחֶצֶב בּוֹ", מתהפך עליו הגלגל: "אֶפְקֹד עַל פְּרִי גְדֹל לִבְבִּי מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְעַל תִּפְאָרֶת רוּם עֵינָיו" וכבודו יוקד כיקוד אש. ראו שם פירוש רד"ק שמפרש כפשוטו. אבל רש"י שם כבר 'גונב את ההצגה' ומקדים את מה שתדרוש להלן הגמרא: "ותחת

אמר רבי יוחנן: ותחת כבודו - ולא כבודו ממש.⁹ רבי יוחנן לטעמיה; דרבי יוחנן קרי למאניה מכבודותי.¹⁰ רבי אלעזר אומר: ותחת כבודו - תחת כבודו ממש. רבי שמואל בר נחמני אמר: תחת כבודו - כשריפת בני אהרן; מה להלן - שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן - שריפת נשמה וגוף קיים.¹¹

אמר רבי אחא בר אבא אמר רבי יוחנן: מניין לשינוי בגדים מן התורה? שנאמר: "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" (ויקרא ו ד).¹² ותנא דבי רבי ישמעאל: לימדך תורה דרך ארץ, בגדים שבישל בהן קדירה לרבו - אל ימזוג בהן כוס לרבו.¹³ אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים לשוק. והא רבי אחא בר חנינא נפיק! - אמר רבי אחא בריה דרב נחמן: בטלאי על גב טלאי.¹⁴ ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל תלמיד חכם שנמצא רב על בגדו - חייב מיתה.¹⁵ ... ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב: "כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף", ערום - בבגדים בלואים, ויחף - במנעלים המטולאים.¹⁶

מדרש אגדה (בבור) בראשית ט כג פרשת נח – זכותם של שם ויפת

"וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּנְתֵּן אֶת הַשְּׁמֵלָה וַיְשִׂימוּ עַל שְׂכָם שְׂנֵיָהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיִת וַיִּכְסּוּ אֶת עֵרְוַת אֲבֵיהֶם וכו' " (בראשית ט כג). לפיכך זכה שם לטלית ויפת לשמלה.¹⁷ ולכך נדב ואביהוא לא נשרפו בגדיהם,¹⁸ וסנחריב שהיה מבני בניו של יפת, כשנכנס המלאך לשרפם לא שרף בגדיהם, שנאמר: "ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש" (ישעיה י טז), ואין כבודו אלא בגדיו, שהם מכבדים אותו.¹⁹

כבודו - תחת בגדיהם יהיו נשרפין, הבגדים הם מכבדים את האדם". וכן סירא לעיל: "הדר אלהים בני אדם והבגדים מכבדים האדם", והגמרא בסנהדרין: "בזמן שבגדיהם עליהם - כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם - אין כהונתם עליהם". אז לכל אלה ולא לשייקספיר זכות הבכורה על המשפט "הבגדים עושים או (מכבדים ואצל שייקספיר: "מכריזים") את האדם"? נראה בפשטות שזו אמירה עממית שהייתה מקובלת בתרבויות רבות ואין טעם לחפש למי זכויות היוצרים.

⁹ שגם אשור לא יוקד כבודו ממש, אלא מתחת לכבודו כמו שמוסבר להלן.
¹⁰ ר' יוחנן קרא לבגדיו (או כליו) – מכובדיי. ביטוי זה מצוטט במקורות רבים ונחשב למקור מרכזי לנושא שלנו והמקור הוא אשור!
¹¹ כך גם במקבילה במסכת סנהדרין צד ע"א: "ותחת כבודו [יקד] יקד כיקוד אש אמר רבי יוחנן: תחת כבודו - ולא כבודו ממש. כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני - מכבודותי. רבי אלעזר אמר: תחת כבודו ממש, כשריפת בני אהרן, מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים - אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים". גופם וגם בגדיהם של נדב ואביהו לא נשרפו ובכך נשמר כבודם. וסמך לכך מהפסוק: "וישאוּם בכותונתם" (ויקרא ה ה), ראו סנהדרין נב ע"א: "ותאכל אותם - ולא בגדיהם", כך גם ברש"י על הפסוק בספר ויקרא.

¹² בהוצאת הדשן, ראו פירוש רש"י על אתר: "הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן שאינה עבודה חשובה, כדי שלא יימאסו בגדיו החשובים". מדובר בבגדי הכהנים ההדיוטות שגם הם היו "לכבוד ולתפארת" (הערה 1 לעיל). ראו הדף [תרומת הדשן](#) בפרשת צו.

¹³ ומי קיים כלל זה? עשו! ראו הבגדים החמודות שבהם שימש את יצחק אביו ולפיכך היו בבית הוריו גם אחרי שהתחתן. ראו בראשית רבה סה טז, בדברינו [כיבוד אב של עשו](#) בפרשת תולדות. ראו גם [בגדי עשו החמודות](#) שם.

¹⁴ גנאי הוא לתלמיד חכם שייצא במנעלים עם טלאים, אבל גנאי לחוד ומציאות לחוד, ורב אחא בר חנינא שהיה כנראה עני מרוד, יצא לשוק עם נעליים עם טלאים. רק לא "טלאי על גבי טלאי". על חשיבות הנעליים ראו גמרא שבת קט ע"א: "אמר רב יהודה אמר רב: לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו". ראו דברינו [בעבור נעליים](#) בפרשת וישב.

¹⁵ גם ניקיון הבגדים הוא דבר חשוב. כולל הבחנה שהגמרא עושה שם בין סוגי לכלוך שונים ובין כתם על לבוש חיצוני ופנימי.

¹⁶ פתחנו בפסוק מישעיהו ממנו לומדים חכמים על לבוש מכובד ומכבד, המשכנו בחשיבות הבגדים בפרט לתלמידי חכמים (ואישי ציבור?) וסגרנו את הדרשה בפסוק מישעיהו המעיד על כך שהנביא הלך ערום ויחף, בבגדים בלואים ובמנעלים המטולאים. מה התהפך כאן? לגבי ישעיהו אפשר לומר שהיוצא מהכלל - הציווי המיוחד של הקב"ה שילך ערום ויחף כסמל "אות ומופת על מַצְרַיִם וְעַל כּוֹשֵׁ" - אינו מעיד על הכלל. זה חלק מתפקידו כנביא (השווה עם פעולות חריגות שעשו נביאים אחרים כחזקאל, הושע, ירמיהו). אך לגבי דרשות ודרישות חז"ל לגבי בגדים והנעלה, נראה שיש כאן התנגשות בין האידיאל והמציאות, בין הרצוי והמצוי, כפי שכבר מוצג במהלך הדרשה במקרה של רב אחא בר חנינא. ולדעתו של [הושע שוורץ](#), [תרבות חומרית בארץ ישראל: נזירים וחכמי התלמוד](#), הוצאת תבונות מכללת הרצוג, גם מאבק של חכמים בעולם הנזירים והמסתגפים. המציאות הקשה של תלמידי חכמים שלא רק שאין להם מה לאכול אלא גם מה ללבוש, מצויה במקורות לא מעטים. ראו למשל סנהדרין כ ע"א: "זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה". ובנדרים מט ע"ב מסופר על רבי יהודה ואשתו שהייתה להם רק גלימה אחת והשתמשו בה חליפות: היא לבשה אותה כשיצאה לשוק והוא לבש אותה כשהלך להתפלל. ומי שאין לו אלא חלוק אחד "מותר לכבסו בחולו של מועד" (תענית כט ע"ב), אך "חיי אונים חיים" (ביצה לב ע"ב). ובאבות דרבי נתן נוסח א פרק יא משבח בן עזאי את מי ש"מנבל עצמו על דברי תורה ואוכל תמרים חרובים ולובש בגדים צואים ויושב ומשמר על פתח של חכמים ... לסוף אתה מוצא כל התורה כולה עמו". בקיצור, כשהדברים מגיעים אל מול ערך התורה, יש פנים לכאן ולכאן ויש כאמור אידיאל לחוד ומציאות לחוד, רצוי ומצוי.

¹⁷ שם - לטלית, הכוונה נראה לבגדי הכהונה. ראו שכבר [מלכי צדק](#) שהוא מזרעו של שם מכהן כ"כהן לאל עליון". יפת לשמלה, היא הטובה היוונית והרומאית כסמל ללבוש של השלטון. אבל יש "שמלה" גם במחזורותינו, ראו יפתח: "שמלה לך קצין תהיה לנו". וגם טלית היא סמל לתפקיד ציבורי, ראו שמות רבה כז ט: "נתמנה אדם בראש ונטל טלית" בדברינו [נצחת או נצחת?](#)

¹⁸ זה שכרו של שם שכבר ראינו בגמרא שבת לעיל.
¹⁹ ראו מדרש שמות רבה יח ה שמציין גם הוא את סנחריב ואשור (שכבר ראינו בהערה 8 לעיל) שנשרפו מבפנים ולא מבחוץ, ממש כבני אהרן הכהן (שלא להשחית את בגדי הכהונה שהם "לכבוד ולתפארת"), אבל מזכיר שאשור הם מבניו של שם, מה שאולי נכון

ויקרא רבה י ו פרשת צו – הבגדים שמכפרים

"קח את אהרון ואת בניו ואתו ואת הבגדים" (ויקרא ח ב) - א"ר סימון: כשם שהקרבות מכפרים, כך הבגדים מכפרים, דתנן: "כהן גדול משמש בשמונה כלים וההדיוט בארבעה: בכתונת ובמכנסים במצנפת ובאבנט. מוסיף עליו כהן גדול: חושן ואפוד ומעיל וציץ". כתונת - לכפר על לבושי כלאים ... מכנסים - לכפר על גילוי עריות ... מצנפת - לכפר על גסות הרוח ... אבנט - יש אומר: על עקמנים שבלב, ויש אומר: על הגנבים ... חושן מכפר על מטי דינים ... אפוד - לכפר על עובדי עבודת כוכבים ... לשון הרע ... בזגי המעיל ... ציץ - יש אומר: על עזי פנים, ויש אומר: על המגדפים וכו'.²⁰

מסכת שבת דף קיג עמוד א²¹ - בגדים בשבת

"וְכַבְּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְצוֹא חֶפְצֶךָ וְדָבָר דְּבָר" (ישעיהו נח ג).²² "וכבדתו" - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. וכי הא דרבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי. "מעשות דרכיך" - שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול. "ממצוא חפצך" - חפצך אסורין, חפצי שמים מותרין.²³

מסכת שבת דף קיט עמוד א – בגדים ביום כיפור

אמר ליה ריש גלותא לרב המנונא: מאי דכתיב: "ולקדוש ה' מכובד"? - אמר ליה: זה יום הכפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתייה. אמרה תורה: כבדהו בכסות נקיה.²⁴

ירושלמי מסכת פאה פרק ח הלכה ז – לעשות שינוי כלשהוא בבגד

אמר רבי חנינא: צריך שיהיו לו שני עטיפין: אחד לחול ואחד לשבת. מאי טעמא? "ורחצת וסכת ושמת שמלותיך" [רות ג ג] - וכי ערומה היתה? אלא אלו בגדי שִׁבְתָּה.²⁵ כד דרשה ר' שמלאי בציבורייה בכון חברייה לקובליה. אמרו ליה: רבי, כעטיפתינו בחול כן עטיפתינו בשבת.²⁶ אמר להם: אעפ"כ, צריכין אתם לשנות לשבת.²⁷ מן הדא: "ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך" [רות ג ג].²⁸

אנדרופולוגית. אבל במדרש זה ניתן הכבוד לפת שהיה שותף לכיסוי נח אביהם בשמלה. ואגב, חזרנו לביטוי הבגדים המכבדים את האדם, שכבר ראינו בן סירא וברש"י לעיל. ראו גם מסכת דרך ארץ זוטא פרק י: "הדר אלוהים - בני אדם. הדר בני אדם - כסותך". לפני שניפרד מבגדי הכהונה שבפרשה ונמשיך בבגדים המכבדים כל אדם, נזכיר את הרעיון שיש בגדים שגם מכפרים. אולי כמוטיב נגדי לבגדים שמכסים ומסתירים (בוגדים) ומכסים על האמת הפנימית, בגדים שעושים שאין תוכו כבדו. אבל כאן, בגדי הכהונה מכפרים. ולא רק על העם שהכהנים מייצגים אותו בקודש ומסייעים לכפרותו, אלא גם על הכהנים עצמם. ראו מדרש זה במקור שם בהקשר לתשובה ולכפרה של אהרון עצמו בעקבות חטא העגל. ראו דברינו [על כל פשעים תכסה אהבה](#) בפרשת צו וכן [כפרת אהרון וכפרת העם](#) בפרשת שמיני.

²¹ לכבוד שבת המלכה, נעבור לבגדי שבת.

²² פסוק זה משמש בסיס להלכות רבות של 'שבות בשבת', היינו עיסוקים שאינן מאיסורי מלאכה בשבת אבל נחשבים לעיסוקי חול. עוד שם הנהגות נוספות שאינן ראויות בשבת משום שהן 'עובדין דחול' (הנהגות של ימי החול) ואנו נתמקד בנושא הבגדים בשבת. הדיון שם בגמרא הוא פיתוח של הדין במשנה בעניין קיפול בגדים בשבת: "מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים. ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת, אבל לא משבת למוצאי שבת" (שבת פרק טו משנה ג). ראו שם דברי רב הונא: "אם יש לו להחליף - יחליף, ואם אין לו להחליף - ישלשל בבגדיו", מפרש רש"י שם: "ישלשל בבגדיו - כלפי מטה, שיראו ארוכים, והוא מדת עשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא". והכל גם במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ על מצוות השבת בעשרת הדברות: "לקדשו - במה אתה מקדשו? במאכל ובמשקה ובכסות נקייה. שלא תהא סעודתך שלשבת כסעודת החול. ולא עטיפתך שלשבת כעטיפתך בחול. ומנין שאפילו עני לא יהא מאכלו שלשבת כמאכלו שלחול ועשיר לא יהא מאכלו שלשבת כמאכל החול? תלמוד לומר: זכור את יום השבת לקדשו".

²⁴ וביום הכיפורים שאין בו אכילה ושתייה - רק הבגדים מקיימים "וכבדתו". ראו שוב הפסוק המלא בישיעיהו נח יג: "אם תִּשָּׁב מִשְׁבֶּת רְגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֶפְצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקִרְאתָ לְשִׁבְתְּךָ עֲנֵג לְקֹדֶשׁ ה' מְכַבֵּד וְכַבְּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְצוֹא חֶפְצֶךָ וְדָבָר דְּבָר". לוקח רב המנונא את המילים "לקדוש ה' מכובד" ומחיל אותם על יום הכיפורים, למרות שפשיטא שהפסוק מדבר על יום השבת. ואימתי אנחנו קוראים את פרק נח בישיעיהו? בהפטרות של יום הכיפורים! ואכן, יום הכיפורים ידוע כיום של כסות מיוחדת לבנה. ראו התיאור של ש"י עגנון כילד, בהקדמה לספרו ימים נוראים.

²⁵ ולפי הקשר הסוגיה שם, נראה שזה גם חלק מחובת הבעל של "כסותה" לאשתו (ראו מסכת כתובות פרק ה משנה ח וכן נוסח הכתובה).

²⁶ כאשר דרש ר' שמלאי בציבור שיש להדר בבגדים מיוחדים לשבת, בכה הציבור משום "שלא היה לאל ידם לקיים זה" (פירוש פני משה) ואמרו לר' שמלאי: "רבי, מה נעשה? כעטיפתנו בחול כן עטיפתנו בשבת שאין לנו אחרים" (פני משה).

²⁷ שינוי כלשהוא. ראו הצעת התלמוד הבבלי לעיל שבת קיג ע"א: "אמר רב הונא: אם יש לו להחליף - יחליף, ואם אין לו להחליף - ישלשל בבגדיו", היינו ישלשל כלפי מטה כדרך העשירים שיש להם בגדים ארוכים. ראו שם שרב ספרא רואה בכך עניין של גסות רוח או יוהרה ("רמות רוחא" בלשון הגמרא), אבל אחרים מעירים לו שכיון שהוא עושה זאת לכבוד שבת אין בכך פגם. (ראו שם גם שהקידוש בליל שבת מכפר על גסות הרוח של כל השבוע).

²⁸ ראו ציטוט ירושלמי זה גם בפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כג - י' הדברות פ' תליתא על מצוות השבת שבעשרת הדברות וכמו כן במדרש רות רבה ה יב על הפסוק: "ורחצת וסכת ושמת שמלותיך". והרי לנו עוד הלכה שנלמדת ממגילת רות עליה אמר ר'

מסכת בבא קמא דף צא עמוד ב – השחתת הגוף מול השחתת הבגד

אמר רבי אלעזר: שמעתי, שהמקרה על המת יותר מדאי - לוקה משום בל תשחית, וכל שכן גופו; ודלמא בגדים שאני, דפסידא דלא הדר הוא! כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבודותא, ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא, מדלי להו למאניה, ²⁹ אמר: זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה! ³⁰

מסכת יומא דף לה עמוד ב – ערום בבגד יקר

אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שעשתה לו אמו כתונת משתי ריבוא, ולא הניחוהו אחיו הכהנים ללובשה, מפני שנראה כערום. ³¹

מסכת נדרים דף מט עמוד ב – ברוך שעטני מעיל

דביתהו דרבי יהודה נפקת, נקטת עמרא עבדה גלימא דהוטבי, כד נפקת לשוקא מיכסיא ביה, וכד נפיק רבי יהודה לצלווי הוה מיכסי ומצלי, וכד מיכסי ביה הוה מברך: ברוך שֶׁעֲטָנִי מעיל. ³² זימנא חדא גזר רבן שמעון בן גמליאל תעניתא, ר' יהודה לא אתא לבי תעניתא, אמרין ליה: לא אית ליה כסויה, שדר ליה גלימא ולא קביל. דלי ציפתא ואמר ליה לשלוחא: חזי מאי איכא, מיהו לא ניחא לי דאיתנהי בהדין עלמא. ³³

רמב"ם הלכות דעות פרק ה הלכה ט – מלבוש תלמיד חכם

מלבוש תלמיד חכם מלבוש נאה ונקי, ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהן. ולא ילבש לא מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהן, ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את לובשיו, אלא בגדים בינוניים נאים. ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו כמו בגדי הפשתן הקלים ביותר שעושים במצרים. ³⁴ ולא יהיו בגדיו סחובין על הארץ כמו בגדי גסי הרוח, אלא עד עקבו ובית יד שלו עד ראשי אצבעותיו. ולא ישלשל טליתו מפני שנראה כגסות הרוח, אלא בשבת בלבד אם אין לו להחליף. ולא ינעל מנעלים מטולאים טלאי על גבי טלאי בימות החמה. אבל בימות הגשמים מותר אם היה עני. לא יצא מבושם לשוק ולא בבגדים מבושמים ולא ישים בושם בשערו, אבל אם משח בשרו בבושם כדי להעביר את הזוהמא מותר. ³⁵

זעירא ברות רבה ב יד: "מגילה זו, אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה? ללמדך כמה שר טוב לגומלי חסדים". ראו שוב הדף [מצוות והלכות במגילה](#) במגילת רות.

²⁹ רב חסדא היה מרים את בגדיו כאשר היה הולך בין הקוצים על מנת שהבגד לא ייקרע, גם אם הרגל תישרט.

³⁰ לכיבוד הבגדים או שמא התכבדות בהם יש גם צד של "לא תעשה", היא מצוות לא תשחית, לה הקדשנו דף מיוחד [בל תשחית](#) בפרשת שופטים. רבי אליעזר אומר שמועה לכאורה פשוטה שאסור לקרוע יותר מדי על המת (היה מנהג קדום להשחית רכוש ובגדים כסימן אבל ולא רק הקריעה הפשוטה הנהוגה בימינו) וקל וחומר ("כל שכך") לא להשחית את הגוף (ויקרא יט כז-כח: "ושרט לנפש לא תתנו" ועוד). שואלת הגמרא: אולי אין זה קל וחומר, אולי השחתת הבגדים היא חמורה יותר מפגיעת הגוף משום שהיא הפסד שאינו חוזר ("פסידא דלא הדר"), בעוד שהגוף יודע לרפא את עצמו! ראו בגמרא שם שטענה זו היא כ"כ חזקה עד שהגמרא נאלצת למצוא מקור אחר לאיסור של האדם לחבל בעצמו! (המקור שנמצא בסוף הוא מנזיר שמצער עצמו מהיין, ראו שם). ראו הסיפור על אבא חלקיה בגמרא תענית כג ע"ב שגם הוא הרים את הלבוש כשהגיע לקוצים (אבל דווקא נעל נעליים כשהגיע לנחל של מים), אבל שם זה היה בגד שאול. וכל זה הוא ההפך משלשול הבגדים כלפי מטה שראינו לעיל בדברי רב הונא, אלא ששם מדובר בשבת בו "הלוחך תהא בנחת", "עקב בצד אגודל".

³¹ הרי לנו 'בגדי המלך (הכהן הגדול) החדשים' במקורות חז"ל. אך ניזכר בברייתא האדם בפסוק לאחר חטא עץ הדעת טוב ורע והגירוש מגדן העדן, בראשית ג כא: "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם". על שבח כותנות אלה, ראו בראשית רבה כ יב: "בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב: כותנות אור ... ר' יצחק רביא אומר: חלקים היו כצפורן ונאים כמרגליות ... אמר רבי יצחק: ככלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן". ולעיל כבר ראינו את מסכת דרך ארץ זוטא פרק י: "הדר אלוהים - בני אדם. הדר בני אדם - כסות". אז מעיקרא מה היה בדעת הבורא? שהדר בני האדם היא עירומם? הנהו בצלם אלהים? האם כל שבח הבגדים הוא בעקבות החטא? היינו, עכשיו שידעים אנו שעירומים אנו, הדרנו היא כסותנו. נראה שאת מאמר דרך ארץ זוטא ניתן לקרוא בשני אופנים לפחות.

³² נתרגם: אשתו של רבי יהודה יצאה לשוק, ליקטה צמר ועשתה ממנו גלימא (עבה). כאשר הייתה יוצאת לשוק, הייתה מתכסה בה. וכאשר יצר ר' יהודה להתפלל, היה מתכסה ומתפלל. על מעיל אחד משותף לבעל ואשתו, לפחות שתי ברכות ביום! (ולפיכך כנראה נאמרה בלי שם ומלכות).

³³ נתרגם: פעם אחת גזר רבן שמעון בן גמליאל תענית ור' יהודה לא בא. אמרו לו לרבן שמעון בן גמליאל (שכנראה תמה למה נעדר ר' יהודה): אין לו כסיו (אין לר' יהודה בגד מכובד להתכסות בו). שלח לו גלימא ולא קיבל. שלא רצה ר' יהודה ליהנות מהעולם הזה. ראו גם פירוש הרא"ש בגמרא ברכות פרק ט שקושר את הסיפור הזה על רבי יהודה ואשתו, לדין ברכת שהחיינו על 'כלים חדשים' ובהם בגדים. ובשיטת הירושלמי ברכות ט שהוא מצטט שם, לא רק בגדים חדשים, אלא גם שחקים, היינו שחוקים, העיקר שהם משמחים את האדם. ולהלכה, ראו פסקי הרב עובדיה זצ"ל על [ברכת שהחיינו על בגד חדש](#)

³⁴ נראה שכאן הוא מרמז לגמרא ביומא לה ע"ב הנ"ל על רבי אלעזר בן חרסום. אולי הרמב"ם הכיר לבוש חשוף זה מסביבתו הקרובה במצרים, הגם שבתקופת האסלאם מן הסתם הקפידו על לבוש צנוע.

³⁵ מי לנו אם לא הנשר הגדול לסכם את מירב המקורות שהבאנו (ואחרים). ובאשר לשבת, ראו דבריו בפרק ל המסכם את הלכות שבת ודן בעונג וכבוד השבת, והנוגע לעניינינו היא הלכה ג שם: "ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה, ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש

מסכת סנהדרין דף לז עמוד א – בגד, בגידה

"וירח את ריח בגדיו" (בראשית כז כז) - אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו.³⁶

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: מסתבר שלנושא הבגדים וחשיבותם אצל חז"ל, תוך השוואה עם תרבות העולם הכללית, נדרשו רבים וטובים, כולל ספרים שנכתבו בנושא. בפנייתנו לברי אוריין וחוקרים קבלנו מידע רב שלא נוכל להביאו כאן, אבל נשמח להמציאו לכל דורש ושואב מים.

השבת, ואם אין לו להחליף ב משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול, ועזרא תיקן שיהו העם מכבסים בחמישי מפני כבוד השבת".

³⁶ כך בדרשה שם בזכות 'פושעי ישראל' שאפילו את ריח הבגדים הקב"ה מקבל (והשימוש דווקא בהקשר ליעקב שלקחת את בגדי עשו והתחזה בהם, צריך עיון). והגמרא מספרת שם על הבריונים שציערו את רבי זירא והוא קרב אותם. ראו גם בראשית רבה סה כב: "וירח את ריח בגדיו ויברכהו, כגון יוסף משיאת ויקים איש צרורות" – שני יהודים מתיוונים שעשו מעשים קשים ומגונים ובסוף חזרו בהם וזכו להיכנס לגן עדן. האם אסוציאציה לשונית-דרשנית לפנינו, או אפשרות שמהמילה בגד נגזר גם בגידה, כמו מעילה ממעיל וכיסוי מכסות – דברים לא ראויים שנעשים בחסות הבגד. ראו בתנ"ך את אהוד בן גרא שהסתיר חרב פיפיות "מתחת למדיו (שופטים ג טז) וכך הכה את מלך מואב. גם המילים בשפה שלנו הם חרב פיפיות: לסקל ולסקול, להשריש ולשרש, קדוש וקדשה, לדבר ולהדביר ועוד. ראו גם סיפור כתונת הפסים שהפכה מבגד לבגידה הן אצל אחי יוסף בני יעקב והן אצל שני אחים אחרים, בני דוד: אמנון ותמר. ומתמר של ספר שמואל ב לתמר של ספר בראשית שהסירה את בגדי אלמנותה ועטתה עליה בגדי קדשה והסתירה מיהודה את זהותה. ואולי גם לאשת פוטיפר שנאחזה בבגדו של יוסף להוכיח את בגידתו. ואשה סוטה שגילו את לבה (סוטה פרק א משנה ה). וחז"ל המליצו למי שיצרו מתגבר עליו: "ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא" (קידושין מ ע"א). ולהבדיל, בתרומת הלשכה (שבת שקלים אחר כותלנו): "אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע" (מסכת שקלים פרק ג משנה ב). ועל כל אלה אפשר להוסיף את כל המקרים בתנ"ך של מי שהתחפש: שאול בהליכתו לבעל האוב (שמואל א כח), אנשי ארם והנביא במלחמת בן הדד בארם (מלכים א כ), יהושפט במלחמה עם ארם (מלכים א כב) ואולי עוד. סוף דבר, או שמא רק קצה תחילתו, בגדים יכולים להיות "לכבוד ולתפארת", להדר האדם שנברא בצלם, "למאני מכבדות", אבל גם לגאווה וגסות רוח, לבגדים שבעצם מציגים את האדם במערומיו, או אפילו לבגידה ומעילה.